

İDEOLOJİSİYLE EVLENEN KADIN SELMA HANIM

Selma Hanım, The Woman Who Married Her İdeology

Korhan ALTUNYAY¹

¹ Dr., koraltunyay@hotmail.com, orcid.org/ 0009-0001-2010-1103.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 10.12.2023
Kabul/Accepted: 24.01.2024

DOI:10.20322/littera.1402762

Anahtar Kelimeler

Yakup Kadri, Ankara, Kadro,
Selma Hanım, ideoloji.

ÖZ

Yakup Kadri, *Ankara* isimli romanını *Kadro* dergisinin/hareketinin tezlerini dikkate alarak 1934 yılında yayımlamıştır. Roman, sadece *Kadro* dergisinin/hareketinin tezlerini değil, aynı zamanda Kemalist ideolojinin temel düşüncelerini de yansıtmaktadır. Üç bölümden oluşan *Ankara*'nın, yazarın bu tutumundan dolayı ideolojik bir roman olduğunu söylemek mümkündür. Romanın başkahramanı ve tüm olayların kendisi üzerinden anlatıldığı Selma Hanım da yazarın, ideolojisine görünürlük kazandırdığı kişidir. Selma Hanım, bankacı eşi Nazif Bey'den, Millî Mücadele devam ederken, sergilediği tutumdan dolayı ayrılmıştır. Nazif Bey, Millî Mücadele'de zaferin kazanılacağına inanmamaktadır. Bu ayrılığın ardından Selma Hanım, Kuvayimilliyeci, vatansever ve savaştan sonra Miralay rütbesi alan Binbaşı Hakkı Bey'le evlenmiştir. Cumhuriyet'in kurulmasından sonra, inkılaplardan uzak durarak yaşadığı sefih hayatı ve kendisini aldatmasını gerekçe göstererek Hakkı Bey'den de ayrılmıştır. İdeolojik açıdan kendisine yakın bulunduğu Neşet Sabit'le hayatını birleştirmiştir. Yansıtıcı bilinç Neşet Sabit, sohbetleriyle, eleştirileriyle ve yorumlarıyla Selma Hanım'ın kendisine yönelmesini sağlamıştır. Selma Hanım, son iki evliliğini (Binbaşı Hakkı Bey ile Neşet Sabit ile yaptığı evlilikler) aşk duygusuyla değil, bu iki erkeğin Cumhuriyet, devrimler ve vatanla ilgili fikirlerinden etkilenerek yapmıştır. Selma Hanım'ın yaptığı iki evliliğin mahiyetinin tartışılacağı bu makalede "ideoloji" kavramı kısaca açıklanarak, Selma Hanım'ın Kuvayimilliyeci Binbaşı Hakkı Bey ile gazeteci Neşet Sabit'in fikirlerinden ve duruşundan nasıl etkilendiği üzerinde durulacaktır. Selma Hanım'ın aslında ideolojik yakınlık duyduğu için bu kişilerle evlendiği iddia edilecektir.

ABSTRACT

Yakup Kadri *Ankara*, published his novel "Ankara," taking into account the theses of the Kadro magazine/movement, in 1934. The novel not only reflects the theses of the Kadro magazine/movement but also embodies the fundamental ideas of Kemalist ideology. It can be said that *Ankara*, consisting of three parts, is an ideological novel due to the author's stance. The protagonist of the novel, Selma Hanım, through whom all events are narrated, is the person through whom the author gives visibility to his ideology. Selma Hanım separated from her banker husband Nazif Bey due to his attitude during the continuation of the War of Independence. Nazif Bey does not believe in the victory of the War of Independence. After this separation, Selma Hanım married Major Hakkı Bey, a Kuva-yi Milliye supporter, a patriot, and a Major who received the rank of Colonel after the war. After the establishment of the Republic, she distanced herself from reforms, lived a dissolute life, and separated from him as well, citing his infidelity. She then united her life with Neşet Sabit, whom she felt ideologically close to. Reflective consciousness Neşet Sabit, with his conversations, criticisms, and comments, led Selma Hanım to turn to him. Selma Hanım, in her last two marriages (with Major Hakkı Bey and Neşet Sabit), was not driven by love but rather influenced by the ideas and stance of these two men regarding the Republic, revolutions, and the homeland. In this article, where the nature of Selma Hanım's two marriages will be discussed, the concept of "ideology" will be briefly explained, and it will be emphasized how Selma Hanım was influenced by the ideas and stance of Kuva-yi Milliye Major Hakkı Bey and journalist Neşet Sabit, ultimately marrying them due to ideological affinity.

Keywords

Yakup Kadri, Ankara, Kadro,
Selma Hanım, ideology.

Atf/Citation: Altunyay, K. (2024), "İdeolojiyle Evlenen Kadın Selma Hanım", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 10/1, 18-29.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Korhan ALTUNYAY, koraltunyay@hotmail.com

GİRİŞ

Yunancadan dilimize geçen ideoloji "idea/düşünce" ile "logos/bilgi" sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuş birleşik bir sözcüktür. "Düşünce bilimi" ya da "düşünbilim" olarak dilimize çevirebileceğimiz "ideoloji" sözcüğü (Hançerlioğlu 1979: 200) bir konu, olgu ya da sorun hakkındaki sistemli bilgiler bütünü olarak tanımlanabilir. Sözcüğü ilk olarak Tracy, Paris'te bulunan Ulusal Enstitü'de, 1796-1798 arasında sunmuş olduğu "Memorie sur la Faculte de Penser" başlıklı tebliğinde kullanmıştır (Çağan 2008: 11). "İdeoloji" sözcüğü siyaset biliminde, oradan da felsefe, sosyoloji, psikoloji, edebiyat bilimi gibi alanlarda olgular, durumlar, problemler, varsayımlar açıklanırken kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun elektronik Türkçe sözlüğünde "ideoloji" kelimesi "siyasal veya toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukukî, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü" (TDK, ideoloji maddesi) şeklinde tanımlanmaktadır. Benzer bir tanımla, daha da kompleks biçimde Bolay da yapmıştır. Ona göre "tasavvurlar, fikirler sistemi" olan ideoloji "siyasi, ahlakî, felsefî ve dinî sahalarda bilimlerinkine benzer kat'î bilgi getirmek iddiasında olan teoriler(e)" (Bolay 2009: 353) verilen isimdir. Bu tanımlardan yola çıkarak ideolojinin bir topluluğun, herhangi bir olguyla, durumla ya da olayla ilgili düşüncelerini içeren bir bilgi ve yorum kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Kimi zaman "dünya görüşü" anlamında da kullanılan ideoloji, söz konusu gruplara mensup olan ya da kendilerini o gruplara ait hisseden kişilerin, hayatla ilgili her şeye yorum getirebilmesini sağlayan bir hareket noktasıdır. Bir bakıma hayatla ilgili her durum, ideolojinin sunmuş olduğu perspektife göre anlam kazanmakta; ideoloji kişilerin hayatını belli bir düzen ve biçim içerisinde sürdürebilmesi için çerçeve oluşturmaktadır (Turan 2011: 130). Marksizm, İslamcılık, faşizm ya da liberalizm gibi ekonomiyi, dini, toplumu, sanatı ve genel olarak hayatı belli bir bakış açısıyla yorumlayan ve eleştiren ideolojilerin araçsal bir yönü vardır. İdeolojileri benimseyen ve hayatlarını buna göre kuran kişiler, ister istemez, bu aracı kullanarak karşı karşıya kaldıkları bir olayı, durumu ya da sorunu değerlendirmektedirler (Althusser 1991: 68). Aslına bakılırsa, bu değerlendirmelerin tümü, söz konusu ideolojiler dikkate alınarak kurulan bir gelecek perspektifine de hizmet etmektedir. Eleştiri, bir bakıma eleştirilenin yerine yenisini ikame etme girişimidir. Bu yüzden ideolojilerin geleceğe dönük bir ütopyalarının bulunduğunu söyleyebiliriz (Turan 2011: 126-127). İdeolojiler, bu ütopyalar doğrultusunda bir toplum ve devlet tasavvuruna sahiptir. Bir taraftan da "siyasal, hukuksal, etik, estetik, dinsel ve felsefi görüş ve düşünceler sistemi" (Frolov 1991: 231) olan ideoloji, o ideolojiyi benimseyen kişiler için bir form sunmaktadır (Sancar 1997: 17). Bu form vasıtasıyla kişiler, olduğu gibi algıladıkları gerçeği, ideolojilerinin temel düsturlarına göre eleştirmekte, giderek değiştirmek ve dönüştürmek istemektedir.

Eagleton'un da isabetle ifade ettiği gibi ideoloji, bireye, üzerinde kararlılıkla durabileceği sabit ve belirli bir konum vermektedir (Eagleton 2015: 17). Bu, aslında bir güvenlik alanıdır; bireyin kendisini mutlu hissettiği, hayatına

anlam kattığını düşündüğü, bir amaca sahip olduğuna inandığı bir zemindir. Bu zemin, söz konusu ideolojiyi referans alarak hayatı yorumlayan kişinin kanaatler üretmesine yardım ettiği gibi belli bir söylem grubuna dahil olmasını da sağlamaktadır. Böylece, o ideolojinin kurucu babalarının ve sonraki temsilcilerinin ürettiği düşünceler doğrultusunda ortaya çıkan söylem(ler) bireylerin hazır kalıplarla hayata dair her türlü soruna bir çözüm getirmesine ve yorum üretmesine yaramaktadır (Eagleton 2015: 18). Bu da ideolojileri benimseyen kişilerin belli ortak noktalar çerçevesinde dayanışması, bir arada hareket etmesi, örgütler kurmasını sağlayabilmektedir. İdeolojik yakınlık, bu makalenin konusu bağlamında düşüncecek olursak, bu kişilerin evlenmesi ya da boşanması gibi sonuçları doğurabilmektedir.

Toplumsal hayata, ekonomiye, doğaya, sanata ve dine dair yorumların üretilmesini sağlayan ideoloji, bir anlamlandırma sürecidir. Anlamlandırma beraberinde, Eagleton'un da belirttiği gibi o ideolojiye inanan için bir "özdeşlik düşüncesi(nin)" üretilmesine de imkân vermektedir (Eagleton 2015: 18). Özdeşlik, bireyin ideolojiyi savunan diğer bireylerle dayanışma ve iş birliği içerisinde olmasını, bireylerin belli amaçlar dahilinde bir araya gelerek ortak idealler uğruna mücadele etmesini sağlamaktadır. Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında olduğu gibi bireyler, ideolojilerinin kendilerine verdiği güvenlik, dayanışma ve iş birliği duygusuyla ilişkiler kurmaktadır. Özel hayatlarıyla ilgili seçimlerini de yaparlarken ilk olarak kendi ideolojilerini savunan bireyleri tercih edebilmektedir.

Selma Hanım'ın Evliliklerinde Belirleyici Bir Etken Olarak İdeoloji

Ankara romanı, Selma Hanım merkezinde üç bölümden oluşmakta, her bir bölümde şehir olarak Ankara'nın farklı bir veçhesi, ideolojik bir perspektifle verilmektedir. İlk bölümde Millî Mücadele yılları, ikinci bölümde Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki yıllar anlatılmaktadır. Son bölüm ise yazarın Ankara'yla ilgili tahayyülünü içermektedir. Romanın ilk bölümünde Selma Hanım'la bankacı eşi Nazif Bey İstanbul'dan Ankara'ya yeni gelmiştir. Nazif Bey, eski arkadaşı Milletvekili Murat Bey'le karşılaşır ve iki aile görüşmeye başlar. Daha ilk görüşmede Kuvayimilliyeci Binbaşı Hakkı Bey'le tanışır; Hakkı Bey'le geçirilen vakit, Selma Hanım'ın milli bilinç kazanmasını sağlar. Genç kadın, Hakkı Bey vasıtasıyla Eskişehir'deki bir hastaneye çalışmaya gider, oradan geldikten sonra Ankara'daki bir hastanede çalışır. Eşi Nazif Bey, düşmanın Ankara'ya yaklaşmasından dolayı Kayseri'ye gitmek isteyince ipler kopar ve ayrılırlar. Cumhuriyet'in kuruluşundan üç sene sonraki yılların anlatıldığı ikinci bölümde, Selma Hanım'ın Binbaşı Hakkı Bey'le evlendiğini görürüz. Ancak Millî Mücadele'den sonra Miralay unvanını alan Hakkı Bey, çok değişmiştir. Daha önce şiddetle eleştirdiği insanlar gibi davranır, balolarda eşinin dışında, farklı kadınlarla dans eder, onlara yakın davranır. Ankara Palas Otelinde yapılan bir baloda, ilk bölümde de gördüğümüz Neşet Sabit'le Selma Hanım karşılaşır. İlişkileri ilerler, ikili Selma Hanım'ın evindeki baloda ve başka balolarda sohbet eder. Bu arada Hakkı Bey'in yabancı bir kadınla aşk ilişkisi yaşaması, Kurtuluş Savaşı dönemindeki bilincini yitirmesi evliliklerinin zarar görmesine neden olur. Neşet Sabit'in balolardaki sohbetlerde Kemalist ideolojiyi anlatmasının etkisiyle genç kadın, Binbaşı Hakkı Bey'den ayrılır. Üçüncü bölümde çok fazla değişen Ankara'da, evlenen ve mutlu yaşayan Selma Hanım-Neşet Sabit çiftini görürüz. İkisi de Türk devletinin sanatsal anlamda gelişmesi için birtakım girişimlerde bulunur. Cumhuriyet'in yirminci yılı Atatürk'le kutlanır,

herkes mutludur. Kooperatifler kurulmuştur; halk dayanışma içerisinde, mutlu bir şekilde yaşamını sürdürmektedir. Bu bölümde Ankara mamur bir kent olarak, Yakup Kadri'nin tahayyülü çerçevesinde anlatılır.

En başta söylemek gerekirse *Ankara*, ideolojik bir romandır. Romanda, Selma Hanım merkezinde Kadrocu tezler ve Kemalist ideoloji anlatılmıştır (Yalçın Çelik 2014: 94). Makalede bu tezlerin neler olduğu teker teker ortaya konmayacaktır, zaten bu konuyla ilgili yazılmış makaleler bulunmaktadır (Türker 2022; Ünser 2022; Dirlikyapan 2014). Asıl itibarıyla, romanın başkahramanı Selma Hanım'ın ideolojik tercihleriyle yaptığı evliliklerin mahiyeti değerlendirilecektir. Bir Cumhuriyet kadını olan Selma Hanım, sözünü ettiğimiz ideolojilerin görünürlük kazanmasını sağlayan bir araçtır. Anlatıcı, Selma Hanım'ı bir Cumhuriyet kadını olarak ortaya çıkaran şartları, iki kahraman üzerinden anlatmıştır: Hakkı Bey ve Neşet Sabit. Bu erkekler, genç kadını ideolojik anlamda etkileyen iki kişidir. "Selma Hanım'ın yaşamında birbirinden bağımsız olarak görülen erkekler birbirine eklemlenip bir bütün" oluşturmaktadır (Yalçın Çelik 2014: 94). Romanın son bölümünde Selma Hanım, toplumsal hayata katılmakta, ülkenin kalkınmasına, sanat alanında ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Selma Hanım diye bir Cumhuriyet kadınından söz ediyorsak bu, bir anda olmamıştır; aşama aşama, adeta adını zikrettiğimiz erkeklerin onu ilmek ilmek örmesiyle gerçekleşmiştir.

Bir İstanbul hanımefendisi olan ve rahat yaşamayı seven Selma Hanım'ın Binbaşı Hakkı Bey ile tanışması, ilk kırılma noktasıdır. Bu tanışmanın ardından Selma Hanım'ın hayata bakışı değişmeye başlayacaktır. Genç kadını mesleğine verdiği önemle, duruşuyla, olaylara yaklaşımıyla etkileyen Binbaşı Hakkı Bey, eski bir Kuvayımilliyecidir. Bu asker, düzenli orduya katılıp Kurtuluş Savaşı'nda yararlılık göstermiştir. Romanın ilk bölümünde ideal erkek olarak çizilen Binbaşı Hakkı Bey; Murat Bey, Nazif Bey ve Selma Hanım'la sohbet ederken söyledikleriyle de ideolojisini net bir şekilde yansıtmıştır. İlk kez Milletvekili Murat Bey'in "gramofonlu ev(inde)" karşılaştıklarında, Selma Hanım "bir Kuva-yı Milliye kahramanını hiç böyle tasavvur" etmemiştir. Ancak onun sözlerinden etkilenmiştir. Genç kadının, değişmesini sağlayan ilk olay bu değildir fakat o günkü tanışma, sonraki görüşmelerin ve bu görüşmelerde Selma Hanım'ın değişmeye başlamasının zeminini hazırlamıştır. Dünya görüşünü her fırsatta dile getiren Binbaşı Hakkı Bey, aynı gün Avrupa'dan söz edilirken "Siz, şuna gavur-eli deyiveriniz. Topunun da Allah belasını versin!" (Karaosmanoğlu 1999: 49) demiştir. Sohbetin devamında Avrupalıların "kurt sürüsü" olduğunu söylemiş; Selma Hanım, bu sözlerin ardından ondan etkilenmeye başlamıştır. "Selma Hanım, bu alafanga görünüşün altından, ilk defa olarak, keskin ve sert bir ruhun eritilmiş bir çelik kızgınlığıyla cızladığını hissetti ve derin bir dikkatle genç zabiti" (Karaosmanoğlu 1999: 49) dinlemiştir. Fikirlerini her halükârda savunan, net duruşa sahip bir erkek olan Binbaşı Hakkı Bey, bu haliyle Selma Hanım'ın, kendisini daha dikkatle dinlemesini sağlamıştır. Selma Hanım, sohbet ilerlediğinde onu sadece dikkatle dinlemeyecektir, aynı zamanda "sezdirmeden" ona bakmaya başlayacaktır. İdeolojik görüşleriyle genç kadını etkilemeye başlayan Binbaşı Hakkı Bey de durumun farkındadır. Kendisine baktığını fark ettiği Selma Hanım'la bir an gözleri değince "Hanımefendi (...) burada nasıl vakit geçiriyorsunuz?" (Karaosmanoğlu 1999: 50) demiştir. Ardından onunla ilgilendiğini göstermek istemiştir. Ata binme teklifinde bulunduğu genç kadın, kendisiyle ilgilenen Hakkı Bey'in teklifini, ata binmeyi hiç bilmediği halde, tereddütsüz kabul etmiştir. Aslında Selma Hanım'ın bu teklifi kabul ederken

etkilendiği kişi yakışıklılığıyla, güzel giyimiyle “monden” davranışlarıyla Binbaşı Hakkı Bey değildir. Genç kadın, aslında itibarlı bir adam olan Binbaşı Hakkı Bey’in dünya görüşünden, kararlılığından ve hayata bakışından etkilenmiştir.

Selma Hanım’ın içinde bulunduğu durumu, yaşadığı duyguları buluşmanın ertesi günü içi içine sığmamasından anlamak mümkündür. Genç kadın “dünkü bağ gezintisini tatlı bir rüya” gibi hatırlamış, ev kendisine kasvetli görünmeye başlamış “gözünü ve gönlünü avutmak” için ev işleriyle meşgul olmuştur. Bu mutluluk, Ankara’da yaşadığı hayatın sıkıcılığından kurtulacak olmanın verdiği rahatlıkla da yakından ilişkilidir. Hakkı Bey, bu sıkıcı hayatı atla yapılacak gezi sözüyle bir nebze de olsa ortadan kaldıracak kişidir. Elbette bu geziler, sıradan bir eğlence olmayacak, ilk görüşmede olduğu gibi Hakkı Bey’in münasebet düştükçe fikirlerini açıklamasıyla birlikte bir yakın ilgiye dönüşecektir. Selma Hanım’ın ata binmeyi bilmediği halde teklifi kabul etmesinin arkasında yatan nedenin Hakkı Bey’le tekrar görüşmek olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, onun fikirlerini dinlemeyi istediği için böyle bir teklifi kabul ettiğini düşünebiliriz. Eşi Nazif Bey, Murat Bey’le karşılaştığını ve ata binmek için yapılacak gezinin kararlaştırıldığını söylediğinde Selma Hanım şaşırarak şu yanıtı verir: “(...) O gün laf olsun diye öyle bir şey söylemişim.” (Karaosmanoğlu 1999: 58). Hakkı Bey’in teklifini “laf olsun” diye kabul eden Selma Hanım, hazırlıklar için heyecanla mağaza mağaza dolaşarak, özel bir kıyafet diktirmek için yoğun bir çaba içerisine girmiştir.

Kararlaştırılan gezi için bir araya gelindiğinde Hakkı Bey, Selma Hanım’la özel olarak ilgilenmiştir. Ona, ata binerken yardım etmiş, onunla eşi Nazif Bey’den daha fazla konuşmuştur. Bu gezi esnasında dikkati çeken olay, at sırtında ya da yürüyerek Çubuk’a giden köylüleri ve şehre yönelen top mermisi taşıyan kabileyi görmeleridir. Kafiledaki insanların söylediği “Ankara’nın taşına bak/Gözlerimin yaşına bak/Biz Yunan’a yesir olduk/Şu Allah’ın işine bak” türküsünün ardından Selma Hanım’ın gözü Binbaşı Hakkı Bey’e kaymıştır. Onun duruşuyla söz konusu türkü arasında vatan ve millet merkezinde bir ilişki kurmuştur. “Ve gözü yanındaki zabite kaydı. Binbaşı Hakkı Bey’in yüzü, akşamın kızıl aydınlığı içinde, tunçtan bir madalyonun ortasındaki profil gibi hissiz ve hareketsiz duruyordu.” (Karaosmanoğlu 1999: 66). Bu manzara çok ilginçtir. Anlatıcı, Selma Hanım ile Hakkı Bey arasındaki ideolojik ilişkiyi ortaya koyarken Hakkı Bey’in askerlik mesleğini ön plana çıkarmaktadır. Askerlikle vatan sevgisi arasında kurulan mantıksal ilişki, Binbaşı Hakkı Bey’in söylemlerini tavırlarıyla ve duruşuyla bütünlemeye yöneliktir. İçinde vatan sevgisine dair kıvılcımlar yavaş yavaş oluşmaya başlayan Selma Hanım da Millî Mücadele için yararlılık gösteren köylülerin kağnılarla taşıdığı mermileri görünce çok etkilenmiştir. Bu mermilerin kullanım sahasıyla anlam dünyası arasında ilişki kurarak genç zabitle daha fazla ilgilenecektir. O anda her ne kadar konuşmuyor, fikirlerini ifade etmiyor olsa da köylü kafilesinin söylediği türküyle birlikte Selma Hanım genç zabite bakmıştır. Onu karşısında “tunçtan bir madalyonun ortasındaki profil” gibi görmüştür. Selma Hanım, vatan sevgisiyle ilişkilendirdiği bu türküyü işittiğinde, Hakkı Bey’e bakarken onun söze dökmediği fikirlerini köylülerin ağzından işitmiş gibidir. O gece hep Hakkı Bey’i düşünen Selma Hanım, onun “anlaşılmaz bir adam” oluşuna hayret etmiştir.

Binbaşı Hakkı Bey, Nazif Bey ve Selma Hanım'ı, Çankaya'yı görmek için davet etmiştir. Bu davetler ve süregiden iletişim, Binbaşı Hakkı ile Selma Hanım arasındaki sıcaklığı, ideoloji ekseninde daha artıracaktır. Çankaya Atatürk'ü ve kurtuluş mücadelesini temsil eden bir semboldür. Selma Hanım'ın Çankaya'yı Hakkı Bey yanında olduğu halde görmek istemesinin arkasında yatan neden, bir kadın olarak onunla aşk ilişkisi kurmak değildir. Selma Hanım'a, asker olan Binbaşı Hakkı Bey'le bir arada bulunmak, savaş, vatanın kurtuluşu ve Atatürk hakkında konuşmak iyi gelmektedir. Çankaya buluşmasında Selma Hanım, kendisini yavaş yavaş harp meydanlarına sürükleyeceğini söylemesinin ardından genç zabıt şöyle demiştir: "Neden olmasın? Anadolu ordusunda asker kadınlar yok mu? Vatan hizmeti Türk kadınına yalnız evlerin çatısı altında mı bekliyor?" (Karaosmanoğlu: 1999: 70). Bu sözlerle Selma Hanım'ı daha fazla kendi yanına çekmiştir. Az sonra, Atatürk'ün kirada yaşadığı evi görmüşlerdir. Genç kadın, oldukça sade bir şekilde yaşayan Atatürk'ün evini gördüğünde "bütün dünyanın kendisinden bahsettiği" askerin "bu kayaların dibindeki taştan kulübede" oturmasına hayret etmiştir. Atatürk, onun gözünde "alegorik bir mahiyet" almıştır. Bir süre başını öne eğip dalan Selma Hanım "başını tekrar kaldırıp etrafına baktığı vakit her yanı değişmiş" bulmuş, artık "bütün Ankara'yı" başka türlü görmeye başlamıştır. Hakkı Bey'le yaptıkları gezintide Çankaya'nın güzelliğini ve Atatürk'ün konağını görmesi Selma Hanım'ın Ankara'ya bakışının değiştirmiştir (Yumuşak 2016: 645). Bu değişimde bir ideolog olarak Atatürk'ün dışında, elbette Atatürk'ün askeri Binbaşı Hakkı Bey'in de çok büyük bir etkisi vardı. Genç kadını, her defasında ideolojisiyle besleyen, onu kendi gibi düşünmeye iten Hakkı Bey, bu kararlı duruşuyla ve sabrıyla Millî Mücadele'ye yeni bir nefer kazandırmıştır.

Bir defa Murat ve Hakkı Beyleri evlerine davet eden çift, Göksu'da atış talimi yapmak üzere dostlarıyla bir araya gelmiştir. Burada yaşananlarla birlikte Selma Hanım, yavaş yavaş Hakkı Bey gibi düşünmeye ve inanmaya başlayacaktır. Daha sonra dünya evine gireceği Neşet Sabit'le de bu gezide tanışan genç kadına Binbaşı Hakkı Bey, silah atmayı öğretmiştir. Ardından kendisi tüfeği alıp, diğer erkeklerin yapamadığı şeyi yapmış, hedefi defalarca tam ortasından vurmuştur. Selma Hanım, onun bu halini görünce "destanî bir rüyaya" dalmıştır.

"Selma Hanım, onu seyrederken adeta destanî bir rüyaya dalmış gibiydi. Genç binbaşının belindeki kayışa, ayaklarındaki çizmelere bir trofe'nin parçaları gibi bakıyordu ve duvarın boz sathı üstünde onun narin silueti bir ok yayının kaykılıp gerilişlerini resmediyordu." (Karaosmanoğlu 1999: 91).

Genç kadının etkilendiği, ruhuyla ve bedeniyle bir insan olan Hakkı Bey değildir. Asıl etkilendiği şey, Hakkı Bey'in duruşu, dünya görüşü ve temsil ettiği fikirlerdir. Genç kadının içindeki duyguları kuvveden fiile geçiren Binbaşı Hakkı Bey, yaşamıyla ve söylemleriyle ideolojisini tam olarak ve her haliyle yansıtmaktadır. Selma Hanım, bu durum karşısında kayıtsız kalamamış, bir çırpıda cepheye gidip yararlı olmak istediğini söylemiştir. Artık dönüşüm tam olarak gerçekleşmiş, fikirleri tam bir istikamet bulmuştur.

Atatürk'ü de yakından gördüğü Eskişehir'e, Binbaşı Hakkı Bey'in önerisiyle giden Selma Hanım, birkaç gün sonra dönüp Ankara'daki bir hastanede gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır. Artık o, Binbaşı Hakkı Bey'in motive etmesiyle Millî Mücadele'de aktif olarak rol alan bir kadındır. Ancak onun orduya katılması karşısında laubali bir tavır takınan eşi Nazif Bey, eşi gibi düşünmemektedir; düşmanın Ankara'ya gelip dayanmasından korkan adam, aklından Kayseri'ye göçmeyi geçirmektedir. Genç kadın "kocasından ne kadar uzak olduğunu, onu ne kadar

sönük, ne kadar şahsiyetsiz ve miymıntı bulduğunu asıl bugün” anlamıştır. Onun için erkek “asker kıyafeti” giymiş insanlardır, diğerleri cinsiyetsizdir. Belki de bu yüzden “Binbaşı Hakkı Bey’i her görüşünde, tekrar o döğüşken erkek mahşerinin içine dönmüş gibi bir helecan” duymaktadır. Bankacılar ve Murat Bey’in ailesi de Kayseri’ye gidince Nazif Bey, bu durumdan etkilenmiş ve daha da ileri giderek, Selma Hanım’ı Ankara’da bırakmak suretiyle Kayseri’ye gideceğini söylemiştir: “Öyle ise ben seni bırakır giderim. Canımı pazarda bulmadım ya.” (Karaosmanoğlu 1999: 99). Bu cümle, Selma Hanım’ın eşiyle düşünsel anlamda hiçbir zaman aynı istikamette olamayacağını göstermiştir. Aralarında “manevi bir boşanma” meydana gelmiş “Nazif’ten ayrıldıkça Ankara’ya, Ankara’nın ifade ettiği milli manaya” daha fazla bağlanmaya başlamıştır. Anadolu’nun bir köşesinde şube müdürlüğüne “bütün Ankara hayatını” geride bırakarak giden Nazif Bey’den, onun “millî iradede yoksun olduğunu görerek” (Dirlikyapan 2014: 62) boşanmış ve Hakkı Bey’le evlenmiştir.

Romanın ikinci bölümünde, Binbaşı Hakkı Bey’i milli davadan uzaklaşmış, rahatına bakan, balodan baloya giderek farklı kadınlarla dans eden bir iş adamı olarak görmekteyiz. Selma Hanım’ın eşinden boşanmasının ardından üç sene geçmiştir. Artık Miralay rütbesinden emekli olan Hakkı Bey “Selma’nın bütün milli coşkunluğu” kendisine atfettiği bir asker değildir. Çok değişmiştir ve askerlik günlerini unutup da rahatına düşkün bir adam olmuştur. Bu durum, başta Selma Hanım’ı rahatsız etmemiştir ama yine de içinde bir sıkıntı vardır. Birkaç sene önce Millî Mücadele için canla başla çalışan Hakkı Bey’in, artık rahatına düşkün bir insan olması, Cumhuriyet için çalışmaması, inkılaplar için yararlılık göstermemesi genç kadının zihninde soru işaretlerinin uyanmasına neden olmuştur. Bu durumun tam anlamıyla bir sorun haline gelmesi için genç kadının yine itici bir güce ihtiyacı vardır. İlk bölümde, tüfek talimi esnasında Selma Hanım’la bir süre Ankara ve halkın durumuna ilişkin sohbet eden Neşet Sabit’i, Ankara Palas’ta gizlice dinlediğinde ilk kıvılcımlar ortaya çıkacaktır. Genç adam, Selma Hanım’ın yanına gelip ona kendini tanıttığında durum biraz daha değişmeye başlayacaktır.

Ankara Palas’taki baloya katılan ve bir davetliyle sohbet eden Neşet Sabit, kendilerini izleyen fakir halkı görüp yaşadıkları bu “suni alemi” eleştirmiş ve aslında o insanlarla birlikte bir yaşam sürmek istediğini söylemiştir. Selma Hanım, onun sözlerini işitmiş, yaşadığı sıkıntının yegâne kaynağının ne olduğunu anlamıştır. Henüz konuşanın kim olduğunu bilmeden dönüp “Evet, ne doğru söylüyorsunuz, ben de ara sıra bu ihtiyacı duymaktayım.” (Karaosmanoğlu 1999: 120) demek istemiştir. Genç kadın, arkasındaki erkekle düşünsel bir yakınlık kurmuştur, onunla benzer düşüncelere sahiptir. Neşet Sabit’in yanına gelip de kendini tanıtmayla birlikte az önce konuşanın kim olduğunu anlamış ve onunla inkılaplarla ilgili konuşmaya başlamıştır. Neşet Sabit, balodaki insanları kıyasıyla eleştirmiştir. Onların Cumhuriyet’in nimetlerinden sorumsuzca yararlandığını, halkın yoksul bir şekilde yaşamını sürdürmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Ardından, bu durumda artık inkılaplardan söz edilemeyeceğini yüksek perdeden ve açık bir biçimde anlatmıştır. Selma Hanım, ona çekinceli bir şekilde katılsa da içinde bulunduğu durumu izah edememiştir. Hatta genç adama, fikirlerinden dolayı “sekte bir anarşist” olduğunu söylediğinde ipler kopmuştur. Bunun üzerine genç adam, Selma Hanım’a ve muhitine aynı sıfatı kullanarak cevap vermiştir. Neşet Sabit’in “hem bu muhitlerin ve bu muhittekilerin aleyhinde” bulunup “hem de buralardan ve bunlar arasından eksik” olmamasını eleştiren Selma Hanım, genç erkek tarafından aşağılandığı için onunla “münasebeti

kesmeyi” düşünmüştür. Neşet Sabit’le aynı düşünceleri paylaşan Selma Hanım, kardeşlik ve merhamet duygularıyla onunla tekrar iletişim kurmuştur. “Genç adama tesadüf ettiği ilk suvarede, onu o kadar mahzun ve o kadar bir kenarda yapayalnız” gördüğünde, yanına “bir abla samimiyetiyle” yaklaşmış, neden rahatsız olduğunu sormuştur. Yaşça büyük olduğu, abla gibi yaklaştığı Neşet Sabit’i evine, bir toplantıya davet etmiştir.

Selma Hanım, artık gazeteci ve şair Neşet Sabit’in düşüncelerinin etkisi altına girmiştir. Ona aşık değildir. Düşüncelerinde sabit oluşu, Ankara’nın yeni zenginlerinin Cumhuriyet’in temel düşüncelerinden uzaklaşması ve zevk ü safahat içerisinde olmasını eleştirmesi genç kadını etkilemiştir. Ablalık duygusu da bu çerçevede ele alınmalıdır. Genç gazeteciye evindeki davet esnasında “benim en aziz dostum ve kafadarım” diyen Selma Hanım konuşacağı, dertleşeceği, içinde bulunduğu sıkıntıyı paylaşacağı birini aramaktadır aslında. Başka bir baloda, farklı alemlerin insanı olduğunu söyleyen Neşet Sabit’e şu manidar yanıtı verir:

“(...) Ben sizin bütün fikirlerinize iştirak etmekteyim. Ben de sizin gibi bu hayatın yavanlığını, yapmacıklığını hissediyorum. Ben de sizin gibi geçirdiğimiz o büyük ve yüksek devirden sonra vasıl olunması lazım gelen milli gayenin (eliyle salonu göstererek) bu olmadığını, bu olmayacağını biliyorum.”
(Karaosmanoğlu 1999: 147).

Bu yanıt, Neşet Sabit’in fikirlerini kabul ettiğini, onunla ideolojik bir yakınlığa sahip olduğunu net bir şekilde göstermektedir. Bu sözler bir çeşit ikrardır. Zaten eşinin içinde bulunduğu durumdan şikâyet eden genç kadın, artık eşine acıdığını “belli başlı kahramanlardan biri” olmasına rağmen şu anki haline çok üzülüğünü söyleyerek ikinci büyük kırılmanın gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

Balolarda Neşet Sabit’le yaptığı sohbetler Selma Hanım’ın gerçekleri daha açık bir biçimde görmesini sağlamıştır. Neşet Sabit’le yaptığı sohbetler sayesinde, hayatı başka bir yöne doğru evrilmeye başlayan genç kadının önünde yeni ufuklar açılmıştır (Yılmaz A. 2019: 17). Kocasından ideolojik olarak kopan ve düşüncelerini içittiği Neşet Sabit’e yavaş yavaş yaklaşan genç kadın, eşiyile aralarındaki “karılık kocalık bağları(nın)” zayıfladığını fark etmiştir. Onun samimiyetsiz davranışları, adeta fildişi kulede ve halktan soyutlanmış bir şekilde yaşaması ve nihayet kendisini bir yabancı kadınla aldatması genç kadının boşanmanın eşiğine gelmesine neden olmuştur. Neşet Sabit, onun bu hayat tarzından giderek daha da fazla tiksinsini sağlamıştır.

“(...) Bu hayat tarzından, bu kadar tiksinsinin sebeplerinden biri de o gençle yaptığı hasbihaller değil midir? Selma Hanım, bu hasbihallerin her birinden taze bir kuvvet alarak çıktığını hissediyordu. Neşet Sabit’in çok defa dürüst (kaba) haşin ve pessimist görünen sözlerinde, çok kere acı ilaçların besleyici toksini vardı. Bunlar sayesinde, Selma Hanım’ın ıstırabında gitgide bir vuzuh hasil oluyor ve ruhuna, tıpkı, Sakarya Muharebesi esnasında askeri hastanede çalıştığı günlerdeki gibi ahenk ve muvazene geliyordu (...).” (Karaosmanoğlu 1999: 158).

İkinci evlilik hayatındaki bu buhran devresinde genç kadın “bir işe yaramak” için çalışmak istediğini Hakkı Bey’e söylemiştir. Hakkı Bey bunu kabul etmemiş, eşinin bir iş gezisi için Ankara’dan ayrılmasını fırsat bilerek Neşet Sabit aracılığıyla işe girmiş ve eşi Hakkı Bey’den boşanıp Neşet Sabit’le evlenmiştir. Neşet Sabit, ona Cumhuriyet’ten, inkılaplardan, toplumun içinde bulunduğu vaziyetten, devlet eliyle oluşan burjuva sınıfının içinde

bulunduğu rezilliklerden söz ettikçe genç kadının düşünceleri kıvamını bulmuş, eşinin yabancı bir kadınla kendisini aldatmasından sonra bu evliliği sürdüremeyeceğini tam olarak anlamıştır. Ve daha çok sanatla iç içe olabileceği, halkla bütünleşebileceği, inkılaplar için çalışabileceği, öğretmenlik hayatını layığıyla sürdürebileceği bir hayatı seçmiştir. Bu hayat, aslında onun için bir ideolojik tercihtir. Somuncu'nun da belirttiği gibi "(...) karı kocanın tükenmeyen sevgilerinin kaynağı (...) dünya görüşleri, sahip oldukları idealizm ve millî ülküleri" (Somuncu 2015: 264) yani ideolojileridir. Merkezi figür Selma Hanım romanın sonunda, Neşet Sabit sayesinde "ideal bir Cumhuriyet kadınına dönüşmüştür." (Yılmaz S. 2019: 88) ki yazarın tüm romanı Selma Hanım merkezinde bir dönüşüm hikâyesi olarak anlatmasının temel nedeni budur.

SONUÇ

İdeolojiler, bireylerin düşünmesi, inanması ve yorumlar üretmesi için hazır kalıplar sunmaktadır. O ideolojiye inanan bireyler, hayatlarını buna göre kurmakta, şekillendirmekte ve sürdürmektedir. Bu durum, birey için bir çeşit rahatlık, huzur ve güvenlik alanı sunmaktadır. Tercihlerini ideolojisine göre yapan bireyler, geliştirdikleri ilişkileri de bu çerçevede kurabilmektedir. Kısacası ideolojiler, bireyleri birbirine yaklaştıran bir sıcaklığın ve yakınlığın oluşmasını sağlamaktadır. Dayanışmak, birlikte hareket etmek, duygusal yakınlıklar kurmak için uygun bir zemin hazırlayan ideolojiler; bireylerin ortak bir hayat kurabilmesine yardımcı olabilmektedir.

İdeolojik bir roman olan *Ankara*'yı Yakup Kadri, Kemalist ve Kadrocu düşüncelerine görünürlük kazandırmak için kaleme almıştır. Romanda bu tezleri ve görüşleri ortaya koymasının dışında, aslında duygusal bir yakınlık olan evliliğin de ideolojik bir zeminde kurulabileceğini çok net bir biçimde anlatmıştır. Genel olarak aşk, sevgi ve cinsel arzularla yapılan evliliklerin aksine *Ankara* romanında evlilik, Selma Hanım'ın ideolojik tercihleri çerçevesinde kurulmuştur. Elbette bunda, Selma Hanım'ı etkileyen ve kendileri gibi düşünmesini sağlayan ideologların da yani Binbaşı Hakkı Bey ile gazeteci Neşet Sabit'in etkisi vardır. Hakkı Bey ile Neşet Sabit, fikirleriyle ve olaylara getirdikleri yorumlarla Selma Hanım'ın dünya görüşünün kıvamını bulmasını sağlayan iki figürdür. Yakup Kadri, bu iki adamı araçsallaştırarak Selma Hanım'ın yaşadığı dönüşümü, net çizgilerle ve ideolojisini yansıtır bir şekilde anlatmıştır ki aslında, yazarın *Ankara* romanını yazma niyeti de budur. İdeolojilerin geniş bir epistemoloji oluşturduğu, bu epistemolojinin sadece siyasal ve toplumsal yaşamı dizayn etmediği, duygusal ağırlığı fazla olan evliliğin de ideolojiler ekseninde kurulabileceği romanın tezlerinden biridir. Yazar, tüm bu düşüncelerini gerek romanın kurgusuyla gerek kahramanların yaşayışıyla çok iyi bir şekilde vermiştir.

Romanda Selma Hanım'ın Nazif Bey'den ayrılması, onun Millî Mücadele'ye yakın olmamasından ve mücadeleye bedenen katılmasa bile ruhen destek vermeyerek Kayseri'ye kaçmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Binbaşı Hakkı Bey sayesinde bilinçlenen Selma Hanım için Nazif Bey'in bu tutumu, bencillikten ve kendini düşünmekten başka bir şey değildir. Evliliğin aynı zamanda bir düşünce birliği olduğuna inanan genç kadın, eşinin bu tavır karşısında kendisine göre en rasyonel olabilecek kararı almıştır. Ankara yangın yeriye, bütün Anadolu emperyalistlerin tehdidi altındayken eşinin sadece ve sadece kendisini düşünmesi Selma Hanım'ın onu bırakması için en önemli nedendir. Bir de elbette, kurtuluş mücadelesine laubali yaklaşması Selma Hanım'ın ondaki millî bilinci sorgulamasına neden olmuştur. Genç kadın, millî bilince sahip olmadan önce aşk duygusuyla hayatını birleştirdiği Nazif Bey'den, millî bilinci kazandıktan sonra, onun bigâne tavırlarından dolayı ayrılarak evlilik müessesesine nasıl yaklaştığını gözler önüne sermiştir. Yazar dünya görüşünü, her fırsatta ortaya koyarak romanın genel çerçevesini belirlemiştir.

Selma Hanım'ın Hakkı Bey'le evlenmesi aşk duygusundan kaynaklanmamaktadır. Onun asker olması, erkeğin ancak asker olabileceğini düşünmesi, sadece söylemleriyle değil Millî Mücadele'deki fedakarlıklarıyla canını da ortaya koyması Selma Hanım'ı ciddi biçimde etkilemiştir. Genç kadın Nazif Bey'den, Binbaşı, sonradan Miralay Hakkı Bey'le evlenmek için ayrılmamıştır; ideolojik yakınlığı, bu fedakâr zabiti seçmesini sağlamıştır. Özellikle

onun Millî Mücadele bittikten sonra Ankara'ya bir kahraman gibi gelmesi, sadece Selma Hanım'ı değil, başkalarını da etkilemiştir. Hakkı Bey'in bu kahramanca duruşundan etkilenen Selma Hanım, onun bedeniyle ya da ruhuyla ilgilenmemektedir yani ona karşı aşk duygusunu hissetmemektedir. Eğer evlenmesi gerekiyorsa bu, Nazif Bey gibi biriyle değil, Hakkı Bey gibi vatan uğruna türlü fedakarlıkları yapabilmiş biriyle olmalıdır. Genç kadın, bu noktada kadınlık duygularıyla hareket etmemektedir, hatta bunu hiç dikkate almamaktadır. Onun için önemli ve kıymetli olan husus, evleneceği erkekle düşünsel anlamda belli ortaklıklara sahip olmasıdır. Kaldı ki düşünsel ortaklık yok olunca yani Hakkı Bey nefesine yenik düşüp milli davadan uzaklaşınca ondan ayrılmayı da bilmiştir. Genç kadın için önemli olan ten hazları, aşkın duygularında oluşturduğu yakınlık hissi değildir. Onun için önemli olan tek şey, evleneceği erkekle aynı düşünce ufkuyla sahip olmasıdır.

Selma Hanım'ın bu tavrından roman boyunca vazgeçmemesi, yazarın niyetinin ne olduğunu çok net bir biçimde göstermektedir. Hakkı Bey'den ayrılıp, yine düşünsel anlamda kendine yakın bulduğu, yaşça kendisinden küçük olan Neşet Sabit'le evlenmesi de ideolojisinin Selma Hanım için ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Neşet Sabit'e bir abla gibi yaklaşan Selma Hanım, genç gazeteciyle yaptığı sohbetlerde onunla aynı düşüncelere sahip olduğunu fark etmiştir. Bu, onun için çok önemlidir. Evlenmeden önce (Hakkı Bey'le evlenmeden önceki gibi) Neşet Sabit'i dinlemiş, onun fikirlerini öğrenmiş, hatta onunla belli konularda tartışmış ve en sonunda evlenme kararını vermiştir. Bu sohbetlerin hiçbirinde Selma Hanım'ın Neşet Sabit'e duygusal bir yakınlık hissetmediğini görmekteyiz. Aksine, küçük tartışmalar yaşamış olsalar da Neşet Sabit'e düşünsel anlamda yaklaşmıştır. Onunla Cumhuriyet, halkın içinde bulunduğu durum, Ankara'nın yozlaşması ve devlet eliyle oluşturulan burjuva sınıfının devrimlerden uzaklaşması üzerine yaptıkları sohbetler "kafadar" olmalarını sağlamıştır. Bir bakıma, Selma Hanım, duygularından soyunmuş, düşüncelerini giyinmiştir. Onun, Nazif Bey'den sonra yaptığı tüm tercihler ve özellikle evlilik konusundaki tercihi ideolojisiyle yakında ilişkilidir. Durum bu açıdan değerlendirildiğinde Selma Hanım, Hakkı Bey ve Neşet Sabit'le değil, onların ideolojisiyle evlenmiştir. Eğer tersi olsaydı Hakkı Bey ile Neşet Sabit'i, bedeniyle ve ruhuyla âşık olunacak bir erkek olarak görürdü. Oysa o ne karşısındaki insanları aşk duygusuyla yaklaşılacak bir erkek olarak görmüştür ne de kadınlık duygularını ön plana alarak bu evlilikleri gerçekleştirmiştir. Roman boyunca Selma Hanım, Hakkı Bey ile Neşet Sabit tarafından aşk yaşanacak ya da âşık olunacak bir kadın olarak değil, fikirleri değiştirilecek bir kadın olarak görülmüştür. Selma Hanım da bu erkeklere, onlar kendisine nasıl yaklaşıyorsa öyle yaklaşmış, aşk duygusunun yerine ideolojik yakınlığı evlilik müessesesinin kurulması için itici güç olarak kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- Althusser, Louis (1991). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bolay, Süleyman Hayri (2009). *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çağan, Kenan (2008). *İdeoloji*. Ankara: Hece Yayınları.
- Dirlikyapan, Murat Devrim (2014). "Kadro Hareketi ve Bir Kadro Kitabı Olarak Ankara". *Erdem*. 66: 53-70.
- Eagleton, Terry (2015). *İdeoloji*. çev. Muttalip Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hançerlioğlu, Orhan (1979). *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Frolov, İvan (1991). *Felsefe Sözlüğü*. çev. Aziz Çalışlar. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1999). *Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, Serpil (2008). *İdeolojinin Serüveni /YanlıŞ Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Somuncu, Selim (2015). "Ankara Romanına Yönelik Bir Söylem Çözümlemesi: Bilgi-İktidar İdeoloji". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13: 257-279.
- TDK Elektronik Sözlük, <https://sozluk.gov.tr> "ideoloji".
- Turan, Erol (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*. Konya: Palet Yayınları.
- Türker, Elif (2022). "Yaban'ın Sakatlığı, Ankara'nın Hayali: Yakup Kadri'nin Muhayyel Cemaati". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 30: 597-608.
- Ünser, Halil İbrahim (2022). "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan Korporatist Bir Ütopya: Ankara". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 29: 333-343.
- Yalçın Çelik, S. Dilek (2014). "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanı Bağlamında Kemalist İdeoloji ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Bir Başkent İnşası". *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 2 (1): 93-107.
- Yılmaz, Ayfer (2019). "Yakup Kadri'nin Ankara Romanında Cumhuriyet Kadınının Doğuşu". *AHBV Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 1 (1): 11-19.
- Yılmaz, Sabanur (2019). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında İdeoloji*. Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Yumuşak, Fatma Bilgen (2016). "Ankara Romanında Kimlik Bunalımı". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7 (1): 639-652